

MOLNÁR Csilla – MÁRFAI M. László

Gépi vagy saját? Ismerkedés a mesterséges képalkotó intelligenciával

Absztrakt

Napjainkban exponenciálisan fejlődik a mesterséges intelligencia, amint az közismert. Előadásunkban a gépi képalkotó intelligenciával kapcsolatos tapasztalatainkat szeretnénk megosztani. Az általunk megadott instrukcióra készített képeket megosztottuk képzőművészekkel, mint saját alkotásunkat. A válaszok egyöntetűen méltatták az egyébként egyszerű kivitelű grafikák találékony és humoros jellegét. Ezek nyomán felvetődik a kérdés: jóllehet nem készítettünk korábban képeket, de egy bizonyos segédeszközzel – ez a mesterséges intelligencia – az általunk elképzelt vizuális ábrázolások megvalósultak. Ha mi nem ülünk ott a billentyűzetnél, és nem adjuk ki az utasításokat, akkor ezek a képek nincsenek. De ha nincs képalkotó intelligencia, akkor sem. Most akkor ezek kinek az alkotásai? Írásunkban erre keressük a választ.

1. Bevezetés

Napjaink kétségkívül egyik legizgalmasabb, legígéretesebbnek tűnő fejleménye a 2022-ben megjelent mesterséges szöveg- és képalkotó intelligencia (AI, MI) működése, ennek fejlesztése-fejlődése és lehetséges teljesítménye. A beláthatatlannak tűnő lehetőségek mellett azonnal megjelent az emberek részéről a gépektől való ősi félelem is, amely ebben az esetben a korábbinál jogosabbnak tűnteti fel magát, hiszen nem az erő, a fizikai munka terén múlhatja fölül a gép az embert, hanem a gondolkodásban és az alkotásban. A kételyeket és fenntartásokat tovább fokozza, hogy a számítógéphez, az informatikához eddig is társított beláthatatlan fejlődés képzete itt is megjelenik, és ebben a kontextusban fenyegető alakot ölt. Mások ezzel szemben az embert segítő korlátlan lehetőségeket emelik ki az AI kapcsán. Hasonlatos ez ahhoz, mint amikor az 1980-as években a személyi számítógép, az 1990-es években az internet, a 2000-es években pedig a mobiltelefon elterjedése nyomán vélekedtek a technológiai optimizmus képviselői, és ahogyan ezt a személyi számítógép kapcsán már szemléletesen bemutatta Theodore Roszak *A számítógép mítosza* című könyvében (1990).

2. Minden kezdet nehéz...

Kezdeti kísérleteinket az ingyenesen kipróbálható képalkotó intelligenciával egyszerűbb rajzok, grafikák formájában készítettük el. Az első képek némileg sutára sikerültek, de rövidesen egyre összetettebb kompozíciókat generáltunk.

Üdvözet Sopronból

Az általunk megadott instrukcióra generált képeket megosztottuk képzőművészekkel, mint saját, kézzel készített alkotásunkat. A válaszok egyöntetűen méltatták az egyébként egyszerű kivitelű grafikák találékony és humoros jellegét. Ezek nyomán felvetődik a kérdés: jóllehet nem készítettünk korábban képeket, de egy bizonyos segédeszközzel – ez a mesterséges intelligencia – az általunk elképzelt vizuális ábrázolások megvalósultak. Nélküle nem tudtuk

volna elkészíteni ezeket a képeket. Azonban, ha mi nem ülünk ott a billentyűzetnél, és nem adjuk ki az utasításokat, akkor viszont ezek a képek nem jöttek volna létre.

Vegán akarok lenni!

Megkerülhetetlen – és egyelőre megválaszolhatatlanak tűnő – a kérdés: most akkor ezek kinek az alkotásai?

Úgy tűnik, nem csupán a gépi mindenhatóság kérdőjelezhető meg egy ilyen esetben, hanem saját énünk, alkotó individualitásunk zárt egysége is, hiszen a végeredményt illetően nem volt befolyásunk. Be kell látnunk ennek kapcsán azt a korábban már többek által megfogalmazott felismerést, hogy napjainkra mind az alkotó, mind az alkotás elveszíti azt a zárt egediségét, melyet a modernség során társítottak hozzá. A sokféle egyéni intenció és a gépi formaadás logikája együttesen adja ki azt az egyedi képet, amelyet látni szeretnénk ugyan, de létrejöttének teljes folyamatára nincs ráhatásunk. És voltaképpen mára ugyanígy szemlélhetjük saját magunkat is, mint különböző külső és belső hatások eredőjét, amelynek aktuális állapota tudható lesz ugyan, de a jövőbeli alakulásáról nem lehet tudomásunk. Ennek következtében az instabil én és személyiség elveszíti ugyan egységét, de be kell látnunk, ez az egység csupán az újkor illúziója volt, abban a korban, amikor az ember még a világ urának látszott. Ebben az összefüggésben az AI inkább tűnik következménynek, mint oknak: jóllehet ez a technológia merőben új, de a hozzá vezető szemléleti alapok jóval korábbiak, a 20. század utolsó harmadából erednek, amikor a modernség egyik meghatározó eleme, a stabilnak hitt személyes identitás – a modernség többi, alapvető eszméjével együtt – elveszítette hitelét.

Az eddigi fejtegetéseinkhez kapcsolódó kulcskifejezés az ontológiai differencia. Ezt ismerjük fel mai, 21. századi létünkben, és ezzel szembesülünk, ha a gépi intelligenciával lépünk kapcsolatba. Az AI-nak persze nincsenek érzései, nincs múltja, legalábbis jelenleg. Persze be lehet programozni ezeket is, és ezt követően már nehéz lesz eldönteni, hogy a gép maga érez, vagy csupán az általunk adott instrukcióknak megfelelően viselkedik – vagy kelti a viselkedés látszatát. Az ontológiai differencia érthető úgy is, hogy a létezés különböző szintjei között átjárhatatlan létbeli különbség van, de úgy is, hogy az élő létező és a gépi úton létrehozott, önálló gondolatok és alkotás látszatát keltő entitások között a lét olyasféle különbségei nyilvánulnak meg, amely minden hasonlóság ellenére jelenlegi tudásunk szerint átjárhatatlan határokat állít, minden felszínes hasonlóság ellenére. Hiszen ebben az összefüggésben arról sem szabadna elfeledkezni, hogy az AI képi és szövegalkotó teljesítménye olyan nulldimenziós kalkulusból generált világokban megy végbe, ahol nincs tér és idő, nincs hol és mikor...

Öreg macska, régi autó...

3. Szöveges és képi közvetítés

Korábban az európai hagyományban a reprezentáció szövegek közvetítésével valósult meg. A különböző korstílusokból ránk maradt képek is mitológiai, vallási szövegek alapján készültek, gyakran el is látták őket feliratokkal, melyek a kép elválaszthatatlan részét alkották.

Ezt a kapcsolatot és egymásrautaltságot váltotta fel a 20. század közepétől a képi közvetítés dominanciája, amely a „Gutenberg-galaxis” végét jelentette. Ennek első szakasza a televíziózás térhódításából állt, majd ezt az analóg és a digitális képrögzítés követte, amely nagyobb részben párhuzamosan futott a számítógép elterjedésével. Mindezt a korabeli megfigyelők hajlamosak voltak új korszak eljövételének tekinteni, hasonlóan, mint amikor az internethasználat vált világméretűvé. A technika fejleményei mindig felülírták a világkorszakok keletkezésének időpontját, azonban legújabban a mesterséges intelligenciában vélik ezt fellelni. Itt persze ismét együtt jelentkezik a gépesített képi és szövegalkotás. Mindennek a folyamatnak viszont éppen a kezdetén állunk, hiszen ennek a szövegnek az írásakor alig másfél éves technológiáról beszélünk. Sokan hajlamosak ennek a minden korábbinál újabb, meghatározóbb, a jövőt lényegében befolyásoló minőségét látni, pedig néhány alapvető kérdésre még nem született válasz. Az egyik ilyen kérdés, hogy valójában mennyire új ez a technológia? Hiszen új jelenségnek akkor lehet tekinteni, ha az így létrejött kép különbözik a korábban ismert szövegtől lét- és ismeretelméleti szempontból is. Továbbá új minőségről akkor lehetne szó, ha elfogadjuk,

hogyan a technológia határozza meg a média történetét és a médiatartalmakat is. Ez viszont a technológiai determinizmus álláspontjának egyértelmű elfogadását jelentené.

4. A digitális „természet”

Úgy tűnik, az 1990-es években indult folyamat, a multimédia, mint a kommunikáció technikai megoldása együtt járt a mediatizált énrre vonatkozó tudás illúziójának mind részletezőbb kibomlásával. De időközben az is egyre valószínűbbnek tűnik, hogy az ezekhez társuló nagyszabású elvárások valóban nem többek illúziónál. A Z generációnak nevezett nemzedékhez társított attitűdök nagy részével a korosztály tagjai köszönőviszonyban sincsenek, körükben intenzíven terjed az analóg képi és hangrögzítő eszközök használata, az ezek iránti fokozott érdeklődés, látványosan cáfolva azt, hogy az emberi beállítódás eleve generációfüggő lenne. Mindez annak a folyamatnak a kellős közepén, amelyben a képi kifejezés és közvetítés közege a nulldimenziós, kétértékű kalkulus lett. Az előbb említett, túldimenzionált folyamathoz kapcsolódik a külső világ minden korábbinál teljesebb feltárásának illúziója, amelynek valódi gátja, hogy az ezt feltáró énrnek az igazi természete is hiányzik, akinek látását ez a fajta digitális teljesség reprezentálná. Napjainkra ugyanis megszűnik személy és jelenlét egysége: az, aki jelen van, nem feltétlenül azonos velem, szerepében, sőt lényében is eltérhet, ahogyan ezt a szimulált identitás számtalan módja is megerősíti.

Külön köszönet

<https://gencraft.com/generate>
<https://www.photoleapapp.com>
<https://wepik.com/ai>

Irodalom

Baudrillard, Jean: A tárgyak rendszere. Gondolat Kiadó, Budapest, 1987.
Bazin, André: A fénykép ontológiája. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
Flusser, Vilém: A fotográfia filozófiája. Tartóshullám–Belvedere–ELTE BTK, Budapest, 1990.
Mitchell, W. J. T.: Mi a kép? Kijárat Kiadó, Budapest, 2012.
Roszak, Theodore: Az információ kultusza, avagy a számítógépek folklórja és a gondolkodás igaz művészete. Európa Kiadó, Budapest, 1990.